

УДК 330.332

Федевич Л.С.

старший викладач

Національного університету «Львівська політехніка»

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ В КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

IMPROVEMENT OF LEGISLATIVE FRAMEWORK METHODOLOGICAL BASIS IN TERMS OF ECONOMIC ASSOCIATIONS INVESTING ACTIVITIES REGULATION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто господарські об'єднання як учасники інвестиційного процесу (на прикладі концернів). Досліджено проблеми їх функціонування загалом та інвестиційної діяльності зокрема. Для розвитку процесів управління діяльністю господарських об'єднань розвинуто методологічні основи чинної законодавчої бази у сфері регулювання діяльності господарських об'єднань. Це здійснено шляхом визначення напрямів удосконалення діяльності господарських об'єднань, що включають: поділ контрольної функції між Національним банком та комерційним банком, що входить до складу господарських об'єднань; вирішення проблем, пов'язаних із потенційною метою банківського нагляду тощо.

Ключові слова: господарські об'єднання, концерн, інвестиційна діяльність, законодавство, нормативне управління.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены хозяйственные объединения как участники инвестиционного процесса (на примере концернов). Исследованы проблемы их функционирования в целом и инвестиционной деятельности в частности. Для развития процессов управления деятельностью хозяйственных объединений были развиты методологические основы действующей законодательной базы в сфере регулирования деятельности хозяйственных объединений. Это осуществлено путем определения четких направлений для совершенствования деятельности хозяйственных объединений: разделения контрольной функции между Национальным банком и коммерческим банком, входящим в состав хозяйственных объединений; решения проблем, связанных с потенциальной целью банковского надзора и тому подобное.

Ключевые слова: хозяйственные объединения, концерн, инвестиционная деятельность, законодательство, нормативное управление.

ANNOTATION

The article the business associations as participants of the investment process (for example, corporations) are considered. The problems of functioning and investment activities are researched. For the development of management of business associations developed methodological basis of the current legislative basis in the regulation of business associations by setting clear directions for its improvement: the division of control functions between the National Bank and commercial banks, part of the business associations; problems associated with the potential purpose of banking supervision etc.

Keywords: business associations, corporations, investment, legislation, regulatory management.

Постановка проблеми. Для розвитку інвестиційної діяльності важливого значення набувають питання управління господарськими об'єднаннями. Нині існують проблеми щодо створення господарських об'єднань, формування їх системи менеджменту, утворення ста-

тутного капіталу, виходу учасників із складу об'єднання, контролювання інвестиційних процесів тощо.

Незважаючи на те що останнім часом держава приділяє значну увагу проблемам посилення інноваційної спрямованості економіки України, чинні закони та нормативні акти, які повинні регламентувати та сприяти розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності господарських об'єднань, залишаються погано продуманими. Нинішня нормативно-правова база у сфері державного управління має досить виразні ознаки постійного вдосконалення, але результативність її впливу на посилення інвестиційної діяльності недостатня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестиційної діяльності підприємств та господарських об'єднань досліджувалися і ґрунтовно описані у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як І. Бланк [1], Т. Майорова [6], А. Пересада [7], О. Пирог [8], А. Череп [10] та ін. У роботах цих авторів розкрито сутність та різновиди інвестицій, значення інвестиційної діяльності для розвитку підприємств зокрема і держави загалом, методологічний інструментарій аналізу інвестиційних проектів тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас необхідно відзначити недостатність теоретичних доробок та практичних рекомендацій щодо державно-нормативного управління інвестиційною діяльністю господарських об'єднань. Досліджень потребує законодавчо-нормативна база для забезпечення нормальних умов функціонування господарських об'єднань в Україні та здійснення ними інвестиційної діяльності.

Основи законодавства складає акт, яким встановлюються загальні положення і принципи регулювання діяльності у відповідній сфері економічних відносин. На сьогодні єдиним законодавчим актом, який містить норми, що регулюють порядок створення і діяльності господарських об'єднань, є Господарський кодекс України. Проте він регламентує ці питання досить схематично, оскільки є актом, що встановлює правові основи господарської

діяльності та врегулює широкий спектр суспільних відносин, що унеможливорює детальне врегулювати питання, пов'язані із діяльністю господарських об'єднань. Тому законодавчі ініціативи слід генерувати у напрямі формування окремого закону, який би регулював питання створення, функціонування, припинення діяльності господарських об'єднань чи виходу із їх складу певних учасників тощо.

Мета статті полягає у розгляді господарських об'єднань як учасників інвестиційного процесу (на прикладі концернів), дослідженні проблем їх функціонування загалом та інвестиційної діяльності зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням для функціонування господарських об'єднань в Україні є визначення сутності та видів таких об'єднань, урегулювання питання органів управління ними тощо. Управління діяльністю господарських об'єднань на сьогоднішній день має низку недоліків:

- на законодавчому рівні повністю не сформовано визначення та не надано вичерпного переліку господарських об'єднань;
- актуальними лишаються питання статусу учасника господарських об'єднань та врегулювання його прав і обов'язків;
- недостатнє розмежування питань власності, особливо щодо створення державних, комунальних а також змішаних господарських об'єднань;
- не визначено спектр галузей, в яких не можуть бути створені господарські об'єднання (сфера торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, матеріально-технічного постачання або транспортних послуг тощо);
- недостатній рівень урегулювання організаційно-правових форм підприємств, які можуть входити до складу господарських об'єднань;
- сувора регламентація питання реєстрації та набуття статусу господарських об'єднань, з одного боку, та уніфікація процедури реєстрації для всіх господарських товариств – з іншого тощо.

У провідних країнах світу держава не втручається в процедуру створення концернів (як найбільш розповсюдженої і розвинутої у світі форми інтеграції компаній). Це процес вільний, що відображає закони накопичення, концентрації і централізації капіталу. Саме поняття господарського об'єднання визначається тільки за організаційно-економічними ознаками, які відображаються в установчих документах. Єдине контрольоване обмеження – це можлива заборона на злиття, якщо порушуються анти-монопольні закони.

Передбачуваний порядок створення господарських об'єднань в Україні і складна процедура їх оформлення не створюють подальшу результативність їх діяльності, а лише гальмують економічне зростання економіки на основі їх створення. Процес повинен бути вільним, заснованим на інтересах учасників об'єднання.

Держава повинна контролювати дотримання своїх економічних інтересів. Можна запропонувати всього два обмеження: злиття повинно бути не конгломеративного типу, а технологічного, і рівень монополізації повинен знаходитись у визначених законом межах. Усі ці моменти слід передбачити в Законі України «Про господарські об'єднання», проект якого існує з 2008 р. [5].

Участь Фонду державного майна в управлінні господарськими об'єднаннями повинна обмежуватись передачею в їх довірче управління загальнодержавної власності з видачею відповідного дозволу (та контролюванням діяльності, пов'язаної з операціями із приватизаційними цінними паперами. Після приватизації цієї частки державної власності дозвіл анулюється). Господарські об'єднання повинні створюватись не під державні програми і, відповідно, під державним контролем, а на конкурентній основі.

Формування і розвиток господарських об'єднань спроможні вирішувати завдання загальнодержавного рівня, тому важливо узгоджувати існування господарських об'єднань із державними та регіональними програмами. Для забезпечення того, щоб кошти, зароблені групами, працювали на економіку регіону, а не вивозилися в інші регіони, у тому числі за кордон, слід передбачити розвиток господарських об'єднань програмою розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Вона серед багатьох заходів опосередкованого впливу на інвестиційну діяльність господарських об'єднань (пільгове кредитування, фінансування інноваційних проектів, створення об'єктів інноваційної інфраструктури, трансфер технологій тощо) може передбачати створення господарських об'єднань, їх бюджетне фінансування, часткову компенсацію вартості їх виробництва тощо.

Із метою забезпечення ефективності використання перерахованих вище пільг необхідно укласти спеціальну угоду між конкретним господарським об'єднанням та Фондом державного майна України. У цій угоді слід передбачити як умови передачі в траст пакету акцій підприємства, що перебуває в державній власності, так і зобов'язання господарського об'єднання про створення відповідних умов в управлінні, що гарантували б, по-перше, ріст ефективності функціонування організацій-учасниць, по-друге, здійснення інвестиційних і виробничо-торгових проектів, що є під силу самостійно для організацій.

Участь банківських установ у діяльності господарських об'єднань визначає їх провідну роль у процесі становлення і розвитку нових відносин між банківським і промисловим капіталом. Згідно з чинним законодавством, Національний банк України проводить у межах своєї компетенції нагляд за діяльністю установ, які здійснюють банківські операції.

Нарівні з Національним банком контрольну функцію виконують також інші установи, такі як правоохоронні та слідчі органи, фіскальні служби тощо [2].

Компетенція кожного контролюючого органу визначена відповідними законами України. Власне, у розмежуванні питань, що контролюються різними державними органами, полягає наступна проблема, що може бути вирішена вдосконаленням метрологічних основ чинної законодавчої бази.

Господарські об'єднання (типу концерну) є особливим суб'єктом діяльності, в якому поєднаний банківський, промисловий, торговий капітал. Просте механічне складання положень про контроль підприємств, банків та інших суб'єктів господарських об'єднань навряд чи може принести позитивний чи бажаний результат. Звичайно, за таких умов необхідно розглянути зміст і мету банківського нагляду, маючи на меті загальну систему контролю в рамках господарських об'єднань.

Труднощі становлення господарських об'єднань значною мірою можна пояснити традиційною побудовою системи державного контролю промисловості через банківську систему. Поява комерційних банків створила передумови для виникнення господарських об'єднань. Відмова від стереотипного ставлення до банківських установ як до носіїв контрольної функції державного масштабу є необхідною умовою становлення господарських об'єднань.

Вирішення проблеми можна шукати в поділі названої контрольної функції між Національним банком та комерційним банком, що входить до складу господарських об'єднань. Цей поділ має відбуватися у такий спосіб. Національний банк повинен контролювати комерційні банки і тим забезпечувати банківську ліквідність та зменшення ризику банківських операцій. Комерційний банк у складі господарських об'єднань повинен контролювати діяльність усіх учасників об'єднання. Тільки за таких умов можна сподіватися на подолання традиційних стереотипів щодо ролі банків та їх співпраці з промисловими підприємствами. Лише тоді посилюватиметься довіра суспільства до банківської системи та національної валюти.

Важливою є також проблема, що пов'язана з потенційною метою банківського нагляду. Така потенційна мета полягає у підвищенні конкуренції серед банків шляхом справедливого розподілу ресурсів в економіці України. Таким чином, має забезпечуватися запобігання концентрації економічної могутності в обмежених колах підприємства. Формування такої потенційної мети впливає скоріше із традиційних поглядів на роль банківської системи. Запобігання концентрації економічної могутності – це насамперед завдання Антимонопольного комітету. У даному аспекті банківський нагляд повинен виконувати певну роль, але ця роль не є провідною, тому потенційна мета такого

нагляду повинна бути певним чином скорегована. Пояснити цю тезу можна в такий спосіб.

Щодо концентрації економічної могутності в обмежених колах підприємств, то вона вже створена попередніми роками розвитку промисловості у вигляді заводів-гігантів. Ламати такі виробничі комплекси із замкненими технологічними циклами навряд чи доцільно. В умовах господарських об'єднань такий промисловий капітал є, безумовно, передумовою концентрації економічної могутності. Але це не загрожує економіці України. Навпаки, такі обставини можуть дати змогу швидше вийти на провідні позиції у конкуренції з транснаціональними корпораціями. І тут слід нагадати, що наші комерційні банки поки що не є осередками концентрації економічної могутності, адже питома вага капіталів окремих комерційних банків, навіть із першої десятки, не перевищує 3–4% загальної суми капіталу банків.

Тому є актуальною «реконструкція» банківської системи, яка б дала змогу збільшити потужності кожного окремого банку. Для цього необхідно об'єднання банків, поглинання слабких, малопотужних банків великими. Нарощуванню потужності банків може також сприяти їх об'єднання з промисловими підприємствами та іншими установами у складі господарських об'єднань. Аналіз сучасного стану банківської системи України свідчить про те, що комерційні банки ще не сконцентрували великі капітали, а концентрація між ними не має під собою потужної економічної бази. Водночас навіть маленький банк у співпраці з великими підприємствами може докорінно змінити співвідношення сил у банківській конкуренції. Такий процес є неминучим, але він повинен контролюватися і бути цілком керованим. Для цього слід було б об'єднати зусилля системи банківського нагляду й Антимонопольного комітету. Важливо, не створюючи перешкод національної економіки, скерувати утворення декількох господарських об'єднань загальнодержавного значення.

Господарські об'єднання можуть бути великими та малими. Вони можуть зростати та з часом розпадатися, і для багатьох із них загальні чинники економічного впливу також є визначальними. Проте декілька господарських об'єднань спроможні відігравати стабілізуючу роль для економіки цілої держави шляхом ринкового регулювання.

Все це належить до макроекономічного регулювання із застосуванням важелів державного нормативного управління. Суб'єктами такого управління, безумовно, повинні стати Національний банк і Антимонопольний комітет. Важливо, щоб для реалізації такого процесу був створений відповідний законодавчий фундамент.

Як узагальнення наведеного вище матеріалу слід виділити першочергові кроки, спрямовані на розвиток інвестиційної діяльності господар-

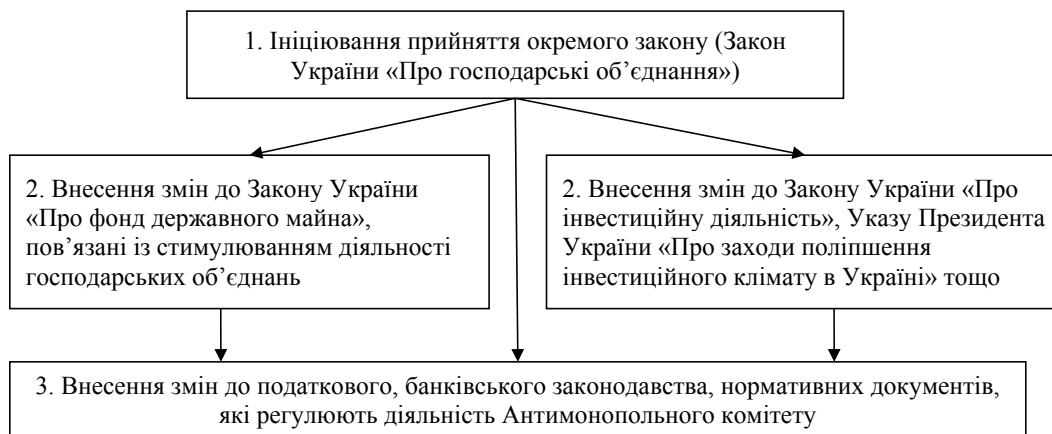

Рис. 1. Першочергові кроки з розвитку інвестиційної діяльності господарських об'єднань
Джерело: узагальнено автором

ських об'єднань через удосконалення методологічних основ чинної законодавчої бази.

Незважаючи на те що традиційно основами законодавства вважається кодифікаційний акт, для розвитку інвестиційної діяльності господарських об'єднань слід ініціювати прийняття окремого закону (Закон України «Про господарські об'єднання»). Він повинен встановити загальні положення і принципи правового регулювання процесів створення, реорганізації, припинення діяльності тощо. Ключові моменти, які слід передбачити у цьому документі, наприклад спрощення процедури створення господарських об'єднань, описані вище.

Наступним кроком у даному напрямі слід законодавчо передбачити угоду про передачу державного майна господарським об'єднанням для стимулювання процесів їх створення та доцільності. Таке доповнення слід внести до Закону України «Про фонд державного майна» [4].

Створення господарських об'єднань, зважаючи на всі наведені вище переваги, які пов'язані із цим процесом, повинно бути пов'язане зі стратегією промислової політики країни. У зв'язку із цим розвиток інвестиційної діяльності господарських об'єднань повинен передбачатись низкою нормативних актів (Закону України «Про інвестиційну діяльність», Указ Президента України «Про заходи поліпшення інвестиційного клімату в Україні» тощо) [3; 9].

Зважаючи на низку невирішених питань шляхом рекомендованих заходів (розмежування питання контролю діяльності господарських об'єднань між НБУ та комерційними банками; поєднання зусиль Антимонопольного комітету і питань банківського нагляду в процесі створення і діяльності господарських об'єднань; вирішення питань пільгового кредитування, компенсації вартості інвестиційних проектів, які провадяться господарськими об'єднаннями; стимулювання участі банків у складі господарських об'єднань різними шляхами) слід іні-

ціювати зміни до податкового, банківського законодавства, нормативних документів, які регулюють діяльність Антимонопольного комітету, тощо. Узагальнення першочергових кроків із розвитку інвестиційної діяльності господарських об'єднань шляхом удосконалення методологічних основ чинної законодавчої бази здійснено на рис. 1.

Вищевказане свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення чинної законодавчо-нормативної бази щодо створення нормальних умов для функціонування господарських об'єднань на території України та залучення інвестицій до національної економіки.

Висновки. На основі узагальнення наведеного вище матеріалу, можна зробити висновок про важливість та актуальність питання управління господарськими об'єднаннями, що потребує переосмислення самого бачення господарських об'єднань у сучасних умовах та про необхідність значного доопрацювання законодавства з цього питання для забезпечення їх повноцінного функціонування.

На даному етапі розвитку господарських об'єднань в Україні існує багато проблем, із вирішенням яких можна досягнути високих результатів передусім в економічних показниках їх діяльності та рівня розвитку національної економіки країни в цілому. Проте для цього насамперед необхідно змінити законодавчу базу, яка регулює діяльність господарських об'єднань.

Державне регулювання інвестиційної діяльності передбачає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов такої діяльності і контроль її здійснення всіма інвесторами та учасниками. Для реалізації зазначених цілей доцільно сконцентрувати зусилля не лише на формуванні методологічних основ чинної нормативної бази, а й на розвитку процесів управління інвестиційною діяльністю учасників господарських об'єднань, що і планується зробити в подальших дослідженнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.О. Фінансова стратегія підприємства : [монографія] / І.О. Бланк [та ін.] ; за заг. наук. ред. І.О. Бланка. – К. : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2009. –147 с.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-XII.
4. Закон України «Про Фонд державного майна України» від 09.12.2011 р. № 4107-VI.
5. Концепція проекту Закону України «Про господарські об'єднання», схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.08.2008 р. № 1124-р.
6. Майорова Т.В. Формування інвестиційних ресурсів в Україні / Т.В. Майорова // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць ; відп. ред. А.М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2010. – Вип. 15. – С. 122–132.
7. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом : [монографія] / А.А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
8. Пирог О.В. Економічний розвиток національного господарства України: особливості та моделі в умовах постіндустріального суспільства: монографія / О.В. Пирог. – Львів : Львівська політехніка, 2013. – 336 с.
9. Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» від 28.10.2005 р. № 1513/2005.
10. Череп А.В. Теоретичні аспекти формування інноваційно-інвестиційної діяльності / А.В. Череп, С.В. Маркова // Інноваційна економіка. – 2010. – № 17. – С. 154–158.